

Borgerpanel

Hvordan oppnå best mulig dyrevelferd i landbruket?

Borgerpanel god dyrevelferd i landbruket

Et borgerpanel er en gruppe mennesker som er satt sammen for å diskutere og lytte til innspill om tema som kan være vanskelige ellers som krever løsninger. Det finnes mange ulike metoder for å aktivere innbyggere i tema som angår dem selv direkte eller indirekte. Deliberasjon blir sett på som en slik metode. Målet med deliberasjon er å gjøre deltagerne kvalifisert i sine oppfatninger gjennom bred debatt. Det betyr ikke at metoden har som mål å endre noens oppfatning, men at man når man kommer til å skulle gjøre et valg eller vedtak så har man fått tilgang til balansert informasjon og har kunne lytte til og få innsikt i andres holdninger og verdier. Deliberasjon i et borgerpanel har som mål å sikre innflytelse for alle. Det betyr også at deltagerne som er invitert til å delta er tilfeldig trukket som i et lotteri.

I denne rapporten presenteres resultatene og anbefalingene fra et borgerpanel som gjennomførte deliberasjon på temaet god dyrevelferd i landbruket. Det var forskningsprosjektet GoodAnimal som inviterte til prosessen.

Proessen ble designet etter en standard borgerpanel-modell, og fulgte OECDs retningslinjer for innbyggermedvirkning så godt som det var mulig.

Vi håper at anbefalingene fra borgerpanelet kan bli et viktig innspill til norske myndigheter, inkludert tilsynsmyndighetene, jordbruksforvaltningen, aktørene i matvarebransjen og endelig norske bønder, i deres arbeid med dyrevelferd.

Hilde Bjørkhaug, professor ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

Brit Logstein, forsker ved Ruralis

Arild Ohren, senior Demokrati-ekspert, NetZeroCities, Democratic Society¹ og forsker ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

Trondheim, 15. februar 2024

Forsidefoto: Couleur

<https://pixabay.com/photos/cow-brown-white-spotted-fur-2783568/>

---

¹ <https://www.demsoc.org/who>

Forskningsprosjektet Good Animal

Forskningsprosjektet GoodAnimal (God dyrevelferd for bærekraftig fremtid) ledes av forskningsstiftelsen Ruralis og er finansiert av Norges forskningsråd og BIONÆR-Bionæringsprogram (prosjektnummer 295161).

Prosjektet har som mål å identifisere hvordan samfunnsmessige endringer i holdninger til og oppfatninger av dyrevelferd kan medføre endringer i hvordan norske bønder opplever og praktiserer norsk husdyrproduksjon, og hvordan aktører som Mattilsynet, samvirkeorganisasjonene og dagligvarekjedene, og statlige myndigheter ønsker og bør manøvrere for å redusere risiko og øke mulighetene for bærekraftige praksiser for husdyrhold på norske gårder og i verdikjeden.

Som en del av prosjektet ble det gjennomført en offentlig deliberasjonsprosess juni 2023, i Trondheim. En offentlig deliberasjonsprosess blir videre i denne rapporten beskrevet som et borgerpanel.

Gjennomføring av borgerpanelet

Proessen ble designet etter en standard borgerpanel-modell. Det vil si at man trekker ut tilfeldige personer gjennom et lotteri, og disse kommer sammen for å gjennomføre et borgerpanel.

Lotteriet

Det ble sendt ut 5000 invitasjoner til personer bosatt i Trondheim, Orkland, Skaun, Melhus, Malvik, Stjørdal, Frosta og Indre Fosen. Invitasjonen ble sendt som en SMS, som ba deltagerne om å gå inn på en nettside for å registrere seg dersom de var interessert. På nettsiden ble det informert mer om prosessen, tematikken, bakgrunn for prosjektet, dagene de skulle delta, og om honorar og dekning av kostander.

Fra disse invitasjonene svarte rundt 100 personer at de ville delta. Ut av disse valgte vi ut 24 personer som til sammen skulle være så mangfoldig som mulig når det gjelder alder, kjønn, yrke, bosted, og utdanning og disse bekreftet at de ville møte opp. På den endelige gjennomføringen var det 16 personer som deltok den første dagen og 13 personer på dag to. Bakgrunnen for frafallet hos enkelte deltagere var blant annet sykdom, problemer med reise og arbeid.

Deliberasjonsprosessen

Det var satt av to dager til selve gjennomføringen; lørdag 10.juni og søndag 11.juni i 2023. Første dag fra klokka 09:30 til 15:00 og på dag to fra klokka 11:00 til 15:30.

Selve designet fulgte en standard oppbygging som de fleste borgerpaneler har. Dette er da med først en informasjonsfase, en deliberasjonsfase, og en beslutningsfase. Vi delte informasjonsfasen i to økter, hvor det foregikk deliberasjon imellom hver økt.

I første informasjonsøkt fikk deltagerne påfyll og mulighet til å reflektere over hva dyrevelferd er og innsikt ulike i moralske og etiske ståsted og hvordan kunnskap om dyrevelferd har endret husdyrhold over tid. I denne blokken holdt filosof May Torseth (NTNU) og veterinær Kristin Sørheim (NORSØK) innlegg.

Den andre blokken i informasjonsfasen, skulle deltagene bevege seg mot det mer konkrete, og besvare noen underspørsmål:

- Hvem har ansvaret for at dyrevelferden skal bli bedre/best mulig?
- Hvem skal betale?
- Hvilken rolle skal forbrukerne ha?
- Hvordan skal det reguleres? Hvem er kontrollinstans?
- Merkeordning?
- Bør arbeid med dyrevelferd organiseres på en annen måte?

I forkant av disse spørsmålene ble det gjennomført en ny informasjonssøkt. Her ble det delt informasjon om hvordan det jobbes med dyrevelferd i husdyrnæringene, hvordan det er å være bonde med husdyr og om forvaltning, standarder og merkeordninger. Innspill ble gitt av veterinær Elisiv Tolo (Animalia), bonde og styremedlem Tilde Sæther (Nortura), og sosiolog Hilde Bjørkhaug (GoodAnimal, NTNU). Det var også her tenkt å ha et innlegg fra dyrerettsorganisasjonen NOAH, men disse måtte melde forfall på grunn av sykdom.

I deliberasjonsfasen og beslutningsfasen var det deltagerne selv som utarbeidet innholdet. Det følgende oppsummerer resultatene fra disse prosessene. Det vil si hva deltagerne mener er viktige *prinsipper for dyrevelferd* og deres anbefalinger for *hvordan oppnå best mulig dyrevelferd i landbruket*. Borgerpanelet kom til enighet om de fleste av prinsippene og anbefalingene. Det er knyttet fotnoter til punkt hvor det ikke var enighet.

Resultater

Borgerpanelets prinsipper for god dyrevelferd

- Dyrevelferd handler om velferd fra dyrets perspektiv
- Mennesker bestemmer ikke over, men passer (overvåker) på dyr
- Det er viktig at hver enkel art respekteres for sitt behov for trivsel
- Det må tilrettelegges for mest mulig naturlig atferd der det er forsvarlig
- Antallet dyr i en husdyrproduksjon bør ikke være høyere enn at dyrenes naturlige atferd opprettholdes og ikke bidrar til unødvendig stress, skader og sykdom på individuelt nivå
- Nødvendig omsorg til dyr i landbruket må sikres- deres behov for omsorg må dekkes tilstrekkelig
- Dyret må få oppleve frihet og selvstendighet
- Dyra må få nok plass (frihet til å ikke berøre)²
- Økt valgfrihet til fôr³, for å gå ute eller inne, for bevegelse
- God oppfølging ved sykdom

---

² Justert etter innspill i plenum til nok plass, heller enn ikke berøre. Noen raser er sosiale og oppsøker hverandre.

³ en del var uenig i at dyr best kan velge «best» diett for sitt behov

Borgerpanelets anbefaling for hvordan oppnå best mulig dyrevelferd i landbruket

Anbefalingene er delt opp i syv kategorier. Disse er økonomi (1), kunnskap (2), kontroll, faglig evaluering og utforming av regelverk (3), bondens rolle (4), forbrukernes rolle (5), verdikjeden for kjøtt sin rolle (6), og politikk, politikkutforming og offentlige myndigheter (7).

1: Økonomi

Panelet anbefaler at:

- Bønder bør få økonomisk støtte til å investere i løsninger på sitt eget gårdsbruk som fremmer dyrevelferden, gjerne i henhold til krav som gjelder for økologisk landbruk. Et tiltak kan være at produsentene får høyere pris på sine produkter når kriteriene er oppfylt. Pengene kan komme fra offentlige støtteordninger som Innovasjon Norge.
- Økonomisk bærekraft i landbruket gagnar dyrevelferden. Et tiltak er å sikre en bærekraftig fordeling av inntjening blant partene i verdikjeden. Eksempelvis bør en minste prosentandel av prisen man betaler i butikk for en vare gå til bonden,
- Bønder bør få økonomiske insentiver til å starte opp med eller begynne å dyrke grønnsaker og potet blant annet, og da kunne redusere antallet dyr. Færre dyr kan bidra til reduserte klimagassutslipp og bedre dyrevelferd (mindre trangboddhet og mer tid til hvert dyr)
- Bønder får økonomisk støtte til å drive med utmarksbeite i områder med lite eller ingen rovdysproblematikk av betydning.
- Bønder gis flere insentiver til å utøve god dyrevelferd. Et tiltak kan være tilskudd for areal og ikke bare produksjon. Et annet tiltak kan være tilskudd til nybygg og ombygging med bedre utforming som for eksempel liggebåser til kyr.
- Dyrevelferd bør gå foran profitt
- Det bør være lønnsomt at dyr har det bra

Forslag til økonomiske tiltak:

- El-bilmodellen (incentivordninger – for eksempel momsfristak- for å velge bedre dyrevelferd)
- Øremerka tilskudd med formål om bedre dyrevelferd
- Flere aktører (som for eksempel aktører i verdikjeden- handel, industri) skal delta i finansieringen av tiltak for bedre dyrevelferd
- Økt avløsertilskudd til husdyrbønder

2: Kunnskap

Panelet anbefaler at:

- Mattilsynet bør ha en kunnskapsbase som husdyrbønder kan benytte. Dette må være lett tilgjengelig for bønder, og kan være i form av en nettside.

- Mattilsynet bør ha et mandat til å pålegge bønder kurs dersom de ser noe bekymringsverdig, alternativt at Norge Bondelaget kan tilby kurs eller seminarer med fokus på dyrevelferd, gjerne digitalt slik at det blir enklere for bonden å delta.
- Mattilsynet også kan fungere som rådgiver
- Det er et minimumskrav i utdanning for bønder.⁴ Et tiltak kan være videreutdanning i dyrevelferd for bonden
- Forbruker får økt kunnskap om (dyrevelferd i) verdikjeden til mat
- Det kommer informasjon ut til denne generelle befolkningen om alt det positive som finnes når det gjelder dyrevelferd i Norsk landbruk. Det kan bidra til økt stolthet hos den enkelte bonde.
- Det gis støtte til (teknologisk) innovasjon, forskning og forbedring av dyrevelferd.

3: Kontroll, faglig evaluering, og utforming av regelverk

Panelet anbefaler at:

- Det overordnede ansvaret for dyrevelferd skal ligge hos de som utformer regelverk, men må følges opp av bøndene selv
- Det gjennomføres faglig evaluering av eksisterende minimumskrav når det gjelder dyrevelferd
- Mattilsynet definerer hva god dyrevelferd er, ved hjelp av uavhengige institusjoner som forsker på dyrevelferd. Mattilsynet burde ha ansvar for å så kommunisere dette ut til bønder
- Mattilsynet (og andre fagorgan) ivaretar uavhengig kontroll av at dyras interesser
- Mattilsynet bruker objektive og målbare indikatorer for dyrevelferd. Dette for å unngå skjønnsmessige vurderinger, og for å skape trygghet og forutsigbarhet for husdyrbonden
- Mattilsynet kan få en mer rådgivende funksjon enn hva det er i dag, i samarbeid med veterinær. Det kreves oppfølging over tid, slik at tilsyn forebygger mer.
- Mattilsynet skal virke forebyggende

Forslag til tiltak er at Mattilsynet eller annet statlig organ får tilført flere ressurser for å gjennomføre kontroller og være en rådgiver og støtte for bønder.

4: Bondens rolle

Panelet anbefaler at:

- Det overordnede ansvaret skal ligge hos de som utformer regelverk, men må følges opp av bøndene selv
- Bonden er ansvarlig i å utføre godt dyrehold i henhold til regelverket

5: Forbrukernes rolle

Panelet anbefaler at:

- Forbruker blir bevisst på lokal politisk påvirkningskraft for å fremme dyrevelferd

---

⁴ Skepsis til formelle krav. Frykt for at mange vil velge bort yrket. Må verdsette bondens tillærte kunnskap gjennom generasjoner.

- Dyrevelferd ikke bør føre til klasseskille⁵

Forslag til tiltak kan være at det kommer en merkeordning som utelukkende omhandler dyrevelferd som fremmer selvsansvar hos forbruker.

6: Verdikjeden for kjøtt sin rolle

Panelet anbefaler at:

- Matgrossister bør legge til rette for at man kan handle lokalt
- Det ikke bør lønne seg for matgrossister å importere landbruksprodukter som kan produseres forsvarlig i Norge

Forslag til tiltak er at bør komme en egen merkeordning på produkter som utelukkende fokuserer på dyrevelferd

7: Politikk, politikkutforming og offentlige myndigheters rolle

Panelet anbefaler at:

- Faglig prioritering skal vektlegges høyere i politiske beslutninger som kan påvirke dyrevelferd
- Det legges langsiktige politiske planer som favner partipolitisk bredt, slik at det skapes mer sikkerhet og forutsigbarhet for bønder

Forslag til tiltak er at myndighetene betaler for direkte dyrevelferdsinvesteringer som et felles gode, fremfor investeringer som direkte fremmer husdyrproduksjon

---

⁵ Uenighet om klasse er relevant for dyrevelferd. Klasseproblemer må løses et annet sted enn her